QORTI TAL-MAĠISTRATI (MALTA)
BĦALA QORTI TA' ĠUDIKATURA KRIMINALI

MAĠISTRAT DR NATASHA GALEA SCIBERRAS

Kawża Numru: 40/2013

Il-Pulizija
(Spettur Jurgen Vella)

vs

Joseph Grech
(ID 156363M)

Illum, 15 ta' Dicembru 2021

Il-Qorti,

Wara li rat l-imputazzjonijiet miġjuba fil-konfront tal-imputat **Joseph Grech** ta' 49 sena, bin Joseph u Josephine nee` Farrugia, imwieled il-Pieta` fid-9 ta' Marzu 1963, u residenti ġewwa l-Faċilita` Korrettiva ta' Kordin, detentur tal-karta tal-identita` bin-numru 156363(M));

Akkużat talli fit-28 ta' Marzu 2012 għall-ħabta tal-16:20pm u ġranet qabel ġewwa l-Faċilita` Korrettiva ta' Kordin, Raħal Ġdid:

1. Kellu fil-pussess tiegħu d-droga herojina speċifikata fl-ewwel skeda ta' l-Ordinanza dwar il-Mediċini Perikolużi, Kap 101 tal-Liġijiet ta' Malta, meta ma kienx fil-pussess ta' awtoriżazzjoni għall-importazzjoni jew għall-esportazzjoni maħruġ mit-Tabib Prinċipali tal-Gvern skond id-

dispożizzjonijiet tar-4 u s-6 Taqsima ta' l-Ordinanza u meta ma kienx bil-liċenzja jew xort'oħra awtorizzat li jimmanifattura jew jforni d-droga msemmija u meta ma kienx b'xi mod ieħor bil-liċenzja mill-President ta' Malta li jkollu d-droga msemmija fil-pussess tiegħu u naqas li jipprova li d-droga msemmija ġiet fornuta lilu għall-użu tiegħu skond ir-riċetta kif provdut fir-regolamenti msemmija u dan bi ksur tar-Regoli ta' l-1939 għall-Kontroll Intern tad-Drogi Perikolużi (G.N. 292/1939) kif sussegwentement emendati u bi ksur ta' l-Ordinanza dwar il-Mediċini Perikolużi, Kap 101 tal-Liġijiet ta' Malta;

2. Akkużat ukoll talli fl-istess data, lok, ħin u ċirkustanzi bħala persuna li mhux uffiċjal tal-ħabs jew persuna oħra mpjegata fil-ħabs, mingħajr l-awtorita` leġittima, daħħal jew ipprova jdaħħal f'xi parti tal-konfini ta' ħabs xi oġġett, ikun li jkun, li hu pprojbit skond xi regolamenti magħmula skond dan l-Att, jew ġarr jew ipprova jġorr xi oġġett bħal dawk barra minn xi ħabs;

3. Akkużat ukolli talli rrenda ruħu reċidiv ai termini tal-Artikoli 49 u 50 tal-Kap. 9 tal-Liġijiet ta' Malta wara li kien ġie misjub ħati b'diversi b'sentenzi mogħtija mill-Qrati ta' Malta, liema sentenzi saru definittivi u ma jistgħux jiġu mibdula.

Il-Qorti ġiet ukoll mitluba li f'każ ta' sejbien ta' ħtija, tapplika l-provvedimenti tal-Artikolu 33A tal-Kapitolu 9 tal-Liġijiet ta' Malta.

Il-Qorti ġiet ulterjorment mitluba sabiex barra milli tapplika l-piena skont il-liġi, tordna li jitħallsu l-ispejjeż li għandhom x'jaqsmu mal-ħatra ta' esperti skont l-Artikolu 533 tal-Kap. 9 tal-Liġijiet ta' Malta.

Rat l-atti kollha tal-kawża u d-dokumenti esebiti, inkluż l-Ordni ta' l-Avukat Ġenerali ai termini tal-Artikolu 22(2) tal-Kapitolu 101 tal-Liġijiet ta' Malta sabiex dan il-każ jinstema' minn din il-Qorti bħala Qorti ta' Ġudikatura Kriminali[1];

Rat illi l-imputat wieġeb li mhux ħati tal-imputazzjonijiet miġjuba kontra tiegħu[2];

Rat illi ċ-ċitazzjoni odjerna ġiet ippreżentata fir-Reġistru ta' din il-Qorti mill-Prosekuzzjoni fis-6 ta' Frar 2013;

[1] Ara a fol. 11 tal-proċess.
[2] Ara a fol. 12 tal-proċess.

Rat ukoll illi din il-kawża ġiet assenjata lill-Maġistrat sedenti permezz tal-assenjazzjoni tad-doveri tat-30 ta' April 2014;
Rat illi fis-seduta tal-11 ta' Mejju 2015, il-partijiet iddikjaraw li kienu qegħdin jeżentaw lill-Qorti kif preseduta milli terġa tisma' l-provi mismugħa sa dakinhar minn din il-Qorti, kif diversement preseduta[3];

Rat illi l-partijiet rrimettew ruħhom għall-provi prodotti.

Ikkunsidrat:

Illi in sostenn tal-imputazzjonijiet miġjuba kontra l-imputat, il-Prosekuzzjoni ressqet is-segwenti xhieda u provi:

1. **John Muscat**, Deputat Reġistratur, esebixa proces verbal dwar sejba ta' *foil* maħruq li jikkontjeni xi traċċi ta' sustanza ta' lewn kannella, x'aktarx droga heroina, fuq il-persuna tal-priġunier Joseph Grech fiċ-ċella tiegħu numru 90 f'Diviżjoni 2 fil-Faċilita` Korrettiva ta' Kordin nhar it-28 ta' Marzu 2012.[4]

2. **PC 1555 George Casha** jixhed illi f'Marzu 2012, hu u CO 165 daħlu biex jagħmlu spezzjoni ta' rutina fiċ-ċella numru 90 fid-Diviżjoni 2 fil-ħabs ossia ċ-ċella okkupata mill-imputat Joseph Grech, fejn waqt it-tfittxija nnotaw xi *foil* li, skont ix-xhud jekk ma kienx żbaljat, instabet fl-art. Jgħid li dawn l-affarijiet[5] għaddewom lis-superjuri tagħhom, bħal ma hija l-prassi, u ħejjew rapport.[6]

3. **CO 165 Dennis Thornton** jixhed b'referenza għad-domanda tal-Uffiċjal Prosekutur għal dak li seħħ nhar it-28 ta' Marzu 2012, għall-ħabta tal-4.00pm, illi kienu għamlu tfittxija fiċ-ċella ta' Joe Grech ossia ċ-ċella bin-numru 90 f'Diviżjoni numru 2, fejn kienu sabu biċċa *foil* maħruqa u karta mrembla. Jgħid illi lil Joseph Grech ma kienu staqsewh xejn dwar dan, għaliex hija l-prassi li huma jgħarrfu lis-superjuri tagħhom bl-akkadut u jirrediġu rapport. Dak il-ħin fiċ-ċella kien hemm biss l-imputat Joseph Grech.[7]

4. **L-Ispettur Jurgen Vella** jixhed illi nhar it-28 ta' Marzu 2012 għall-ħabta ta' l-4.20 p.m., il-Pulizija ta' Raħal Ġdid ġew infurmati mill-ħabs illi wara

[3] Ara a fol. 49 tal-proċess.
[4] Ara dan il-proċess verbal esebit a fol. 13 tal-proċess.
[5] Il-Qorti tinnota illi x-xhud ma jsemmix li nstabu oġġetti oħra għajr għall-*foil*, minkejja l-użu tal-plural.
[6] Ara din ix-xhieda a fol. 14 sa 16 tal-proċess.
[7] Ara a fol. 17 sa 19.

tfittxija minn PC 1555, CO 165 u CO 1, fiċ-ċella bin-numru 90 fid-Diviżjoni numru 2 li kienet okkupata mill-imputat Joseph Grech, kienu sabu biċċa *foil* b'xi sustanza kannella maħruqa fuqha. Għalhekk kien mar fuq il-post PS 100, u eleva żewġ biċċiet karti rrumblati forma ta' sigarett u *foil*. Skont ix-xhud, kien hemm suspett li l-istess imputat bela' xi sustanza qabel saritlu t-tfittxija, u għalhekk kienet saret inkjesta dwar il-każ u nforma lill-Maġistrat tal-Għassa b'dan kollu, iżda meta saritlu *x-ray*, ma nstab xejn. Ix-xhud jgħid ukoll illi l-imputat irrilaxxja stqarrija lill-Pulizija Eżekuttiva, wara li ngħata s-solita twissija u d-dritt li jottjeni parir legali qabel l-interrogatorju tiegħu, liema dritt huwa għażel li ma jeżerċitahx. Ix-xhud esebixxa żewġ sentenzi, u ċioe` waħda mogħtija minn din il-Qorti, diversement preseduta, tal-24 ta' Frar 2006 esebita bħala Dok. JV1[8] u sentenza oħra ta' din il-Qorti, diversement preseduta, tal-25 ta' Novembru 2011, esebita bħala Dok. JV2[9]. Ix-xhud għaraf l-istqarrija tal-imputat esebita fl-atti a fol. 9 tal-proċess, kif ukoll ir-rapport tiegħu fl-atti tal-proċess verbal a fol. 4 tal-proċess, u esebixxa wkoll ċertifikat dwar *x-ray* li ttieħed lill-imputat nhar it-28 ta' Marzu 2012 bħala Dok. JV3[10], id-dikjarazzjoni tar-rifjut tal-parir legali da parti tal-istess imputat bħala Dok. JV4[11] u dokument konsistenti fil-kunsens tal-imputat sabiex jitteħdulu *x-rays* bħala Dok. JV5[12].[13]

5. **CO 1 Christopher Azzopardi** xehed dwar tfittxija li saret minnu, minn PC 1555 u CO 165 fiċ-ċella tal-imputat nhar it-28 ta' Marzu 2012, fejn kienu sabu xi *foil* maħruq. Stante li kien hemm suspett li fuq il-*foil* kien hemm traċċi tad-droga, huma nfurmaw b'dan lill-Pulizija tal-Għassa. Ix-xhud ma kienx ċert dwar id-Diviżjoni li fiha kien jinsab l-imputat dak iż-żmien, u ma kienx jidhirlu illi fiċ-ċella mal-imputat kien jirrisjedi xi priġunier ieħor. In kontro-eżami, ix-xhud jgħid ukoll illi meta daħlu fiċ-ċella, kienu sabu lill-imputat u kellu xi *foil* maħruq, kif ukoll illi dak iż-żmien l-imputat kien waħdu fiċ-ċella u illi ċ-ċella kienet ta' persuna waħda.[14]

6. **PS 100 Terence Azzopardi** esebixxa rapport dwar l-akkadut tat-28 ta' Marzu 2012 bħala Dok. TA.[15]

[8] Ara a fol. 24 tal-proċess.
[9] Ara a fol. 28 tal-proċess.
[10] Ara a fol. 30A tal-proċess.
[11] Ara a fol. 31 tal-proċess.
[12] Ara a fol. 32 tal-proċess.
[13] Ara din ix-xhieda a fol. 21 sa 23 tal-proċess.
[14] Ara din ix-xhieda a fol. 33 sa 36 tal-proċess.
[15] Dan ir-rapport jinsab esebit a fol. 40 *et seq* tal-proċess.

7. Mir-relazzjoni tal-espert **ix-Xjenzat Godwin Sammut**, nominat mill-Maġistrat (illum Imħallef) Dr. Audrey Demicoli fil-mori tal-inkjesta dwar il-każ, liema relazzjoni tifforma parti mill-proċess verbal tal-istess inkjesta, jirriżulta illi nhar id-29 ta' Marzu 2012, huwa ngħata dokument wieħed mill-Ispettur Jurgen Vella, liema dokument kien jikkonsisti f'*envelope* kannella li fih *evidence bag* bin-numru A01666143 li kien fih: i) *envelope* kannella vojt immarkat '28.03.2012 Pius Joe Grech Div II Cell 90'; ii) karta irromblata; iii) *aluminium foil* b'tiċpis kannella u iv) oġġett li fih *tape* imdawwar miegħu.

   Illi dwar dawn, ix-Xjenzat Godwin Sammut ikkonkluda bil-mod segwenti:

   a) Illi fl-estratt meħud mill-karta rromblata fid-dokument fuq imsemmi, instabet is-sustanza eroina. Din is-sustanza hija kkontrollata bil-liġi taħt l-Ewwel Skeda, Taqsima I tal-Kap. 101 tal-Liġijiet ta' Malta;

   b) Illi fl-estratti meħuda mill-*aluminium foil* u l-oġġett li hemm fl-istess dokument ma nstabitx droga.[16]

8. Ir-relazzjoni tas-***Scene of the Crime Officer*** **PS 1261 Charles Pace**, ukoll nominat fil-mori tal-inkjesta dwar dan il-każ, liema relazzjoni tifforma parti mill-proċess verbal tal-istess inkjesta, tikkontjeni ritratti tal-oġġetti in kwistjoni, misjuba fiċ-ċella tal-imputat odjern.[17]

Fis-seduta tal-24 ta' Marzu 2014, id-difiża ddikjarat illi kienet qegħda teżenta lill-Prosekuzzjoni milli tressaq bħala xhieda lill-Ispiżjar Mario Mifsud – fil-fatt kif ingħad l-espert nominat kien ix-Xjenzat Godwin Sammut u mhux l-Ispiżjar Mario Mifsud – u lil PS 1261 sabiex jikkonfermaw ir-relazzjonijiet tagħhom esebiti fil-proċess verbal.[18]

Fis-seduta miżmuma fil-11 ta' Mejju 2015, id-difiża ddikjarat li ma kellhiex provi xi tressaq.[19]

Ikkunsidrat ukoll:

Illi kif ingħad iżjed 'il fuq, l-imputat irrilaxxja stqarrija lill-Pulizija Eżekuttiva nhar it-28 ta' Marzu 2012 u dan wara li ngħata s-solita twissija skont il-liġi, kif ukoll id-

[16] Ara din ir-relazzjoni a fol. 7 tal-proċess verbal.
[17] Ara din ir-relazzjoni a fol. 20 tal-proċess verbal.
[18] Ara a fol. 39 tal-proċess.
[19] Ara a fol. 49 tal-proċess.

dritt li jottjeni parir legali qabel l-interrogatorju tiegħu, liema dritt l-imputat għażel li ma jeżerċitahx kif jirriżulta mid-dikjarazzjoni esebita bħala Dok. JV4.

Illi fis-seduta tal-25 ta' Ottubru 2017, id-difiża eċċepiet illi l-istqarrija rilaxxjata mill-imputat hija inammissibbli bħala prova u dan stante li fiż-żmien li din l-istqarrija ġiet rilaxxjata minnu, legalment u fattwalment l-imputat ma setax ikun assistit minn avukat tal-għażla tiegħu waqt it-teħid tal-istess stqarrija. F'dan ir-rigward, id-difiża għamlet referenza għal digrieti tal-Qrati Maltin[20], liema digrieti madankollu baqgħu ma ġewx esebiti minnha, minkejja li kellha tippreżentahom f'dawn il-proċeduri. Da parti tagħha, il-Prosekuzzjoni talbet li titratta dwar dan il-punt fis-seduta sussegwenti, f'liema seduta l-imputat ma deherx. Il-Prosekuzzjoni baqgħet ma trattatx dwar dan il-punt, kif lanqas *del resto* ma trattatu d-difiża.

Dwar dan, irid jingħad illi kif tajjeb tgħid id-difiża, l-imputat ma ngħatax id-dritt għall-assistenza legali waqt l-interrogatorju tiegħu, stante li dan id-dritt ma kienx viġenti fiż-żmien tal-każ odjern. Fil-fatt tali dritt daħal fis-seħħ fit-28 ta' Novembru 2016, permezz tal-Avviż Legali 401 tal-2016.

F'dan ir-rigward din il-Qorti tagħmel referenza għas-sentenza tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem tat-12 ta' Jannar 2016 fil-każ **Mario Borg v. Malta**, kif ukoll għas-sentenza tal-Qorti tal-Appell Kriminali fl-ismijiet **The Republic of Malta vs Chukwudi Onyeabor** tal-1 ta' Diċembru 2016, fejn hemmhekk il-Qorti għamlet referenza għal diversi sentenzi tal-Qorti Kostituzzjonali ossia **Carmel Saliba vs Avukat Generali** tas-16 ta' Mejju 2016, **Stephen Nana Owusu vs Avukat Generali** tat-30 ta' Mejju 2016, **Malcolm Said vs Avukat Generali et** tal-24 ta' Ġunju 2016 u **Aaron Cassar vs Avukat Generali et** tal-11 ta' Lulju 2016 u għaddiet sabiex tiddeċiedi illi "*the denial of the right to legal assistance at the pre-trial stage as a result of a systematic restriction applicable to all accused persons must today be held to be in violation of the conditions for the admissibility of an accused's statement*."

Il-Qorti tirreferi wkoll għas-sentenza mogħtija mill-Qorti Kostituzzjonali fil-5 ta' Ottubru 2018, fl-ismijiet **Christopher Bartolo vs Avukat Ġenerali et**, f'liema każ fl-istqarrijiet tiegħu, ir-rikorrenti minkejja li qabel irrilaxxja l-ewwel stqarrija, kien ingħata parir mingħand l-avukat tiegħu li f'dak l-istadju ma jgħid xejn lill-pulizija, huwa xorta waħda rrisponda għad-domandi waqt l-interrogatorju li sarlu, bir-riżultat li stqarr fatti li kienu inkriminanti għalih, in kwantu ammetta li kien jixtri d-droga kemm għall-użu personali tiegħu, kif ukoll sabiex ibiegħ minnha lil terzi. Fis-

[20] Ara a fol. 60 tal-proċess.

sentenza tagħha, il-Qorti Kostituzzjonali qalet hekk dwar l-istqarrijiet rilaxxjati mill-istess rikorrenti mingħajr il-jedd ta' assistenza legali waqt l-interrogatorji tiegħu:

> "36. Mill-premess jirrizulta manifest li l-istqarrijiet rilaxxjati mir-rikorrent ser ikollhom kif fil-fatt gja` kellhom quddiem il-Qorti Kriminali impatt fil-proceduri kriminali, mhux in kwantu ghall-ammissjonijiet, izda in kwantu l-kontenut taghhom kien ittiehed in konsiderazzjoni fil-quantum tal-piena imposta fuqu mill-Qorti Kriminali, u issa huwa car li anke l-Qorti tal-Appell Kriminali ser tiehu konsiderazzjoni tal-kontenut tal-istqarrijiet f'dan ir-rigward. Ghalhekk, ghalkemm il-proceduri kriminali ghadhom pendenti u ghalhekk ma jistax f'dan l-istadju jigi determinat jekk kienx hemm lezjoni ta' smigh xieraq f'dawk il-proceduri, jekk l-istqarrijiet jithallew fil-process tal-proceduri kriminali, dawn wisq probabbilment ser isir uzu minnhom mill-Qorti tal-Appell Kriminali bi pregudizzju jew vantagg ghall-akkuzat fil-kwantifikazzjoni tal-piena, kemm dik karcerarja kif ukoll ghal dak li tirrigwarda l-multa li tista' tigi imposta.
>
> 37. Fid-dawl tal-premess <u>it-tehid tal-istqarrijiet zgur li ser ikollhom impatt fuq l-ezitu tal-process kriminali u, ladarba dan isir, x'aktarx ser isir ksur tad-dritt tal-rikorrent ghal smigh xieraq tenut kont tal-fatt li dawn gew rilaxxjati mir-rikorrent fl-assenza ta' avukat li jassistih</u>. Ghalhekk huwa xieraq li, filwaqt li f'dan l-istadju ma jistax jinghad jekk kienx hemm lezjoni ta' dan id-dritt fundamentali tar-rikorrent peress li l-proceduri kriminali ghadhom pendenti, dawn ma jithallewx jibqghu fl-inkartament tal-process kriminali."
> [sottolinear tal-Qorti]

Allura minkejja illi r-rikorrenti f'dak il-każ, kien ingħata l-jedd li jikkonsulta ma' avukat qabel l-ewwel interrogatorju tiegħu u anke eżerċita dan il-jedd, il-Qorti ordnat illi l-istqarrijiet tiegħu ma jitħallewx fl-inkartament la darba kien ser ikollhom impatt fuq l-eżitu tal-proċess kriminali u dan stante illi ma ngħatax il-jedd għall-assistenza legali waqt l-interrogatorji tiegħu. Din kienet ukoll il-konklużjoni tal-Qorti tal-Appell Kriminal fis-sentenza tagħha tal-20 ta' Novembru 2018, fl-ismijiet **<u>Il-Pulizija vs Claire Farrugia</u>**, f'liema każ dik il-Qorti skartat bħala inammissibbli l-istqarrijiet tal-imputata, waħda minnhom ġuramentata, u dan għaliex għalkemm hija ngħatat id-dritt li tottjeni parir legali qabel l-istqarrijiet tagħha, madankollu hija ma ngħatatx id-dritt li tkun assistita minn avukat waqt l-interrogatorji li sarulha u dan stante li dan id-dritt ma kienx għadu viġenti fiż-żmien in kwistjoni. F'dan is-sens ukoll iddeċidiet l-istess Qorti fis-sentenza tagħha fl-ismijiet **<u>Il-Pulizija vs Emad Masoud</u>** tas-16 ta' Mejju 2019 u fis-sentenza tagħha fl-ismijiet **<u>Il-Pulizija vs Sandro Spiteri</u>** tat-18 ta' Ġunju 2019, f'liema każ, l-imputat kien irrilaxxja stqarrija

kemm mingħajr il-jedd li jottjeni parir legali qabel l-interrogatorju tiegħu, kif ukoll mingħajr id-dritt li jkun assistit minn avukat waqt l-istess interrogatorju.

Fis-sentenza fl-ismijiet **Il-Pulizija (Spettur Malcolm Bondin) vs Aldo Pistella** tal-14 ta' Diċembru 2018, f'liema każ l-appellat kien ingħata l-jedd li jottjeni parir legali qabel l-interrogotarju tiegħu u anke eżerċitah, iżda ma ngħatax il-jedd li jkun assistit minn avukat waqt dan l-interrogatorju, stante illi anke f'dak il-każ, fiż-żmien in kwistjoni, dan il-jedd ma kienx viġenti fil-liġi Maltija, il-Qorti Kostituzzjonali reġgħet irribadiet il-konklużjonijiet tagħha fis-sentenza preċedenti fl-ismijiet **Christopher Bartolo vs Avukat Ġenerali et**:

> "14. Għalkemm, bħall-ewwel qorti, taqbel mal-appellanti illi f'dan l-istadju għadu ma seħħ l-ebda ksur tal-jedd għal smigħ xieraq, madankollu, kif osservat fil-każ ta' Malcolm Said, il-qorti xorta hija tal-fehma li ma jkunx għaqli li l-proċess kriminali jitħalla jitkompla bil-produzzjoni tal-istqarrija tal-akkużat Pistella ladarba din, għallinqas f'parti minnha, ittieħdet mingħajr ma Pistella kellu l-għajnuna ta' avukat. Għalhekk, għalkemm għadu ma seħħ ebda ksur tal-jedd għal smigħ xieraq, fiċ-ċirkostanzi huwa għaqli illi, kif qalet l-ewwel qorti, ma jsir ebda użu mill-istqarrija fil-proċess kriminali sabiex, meta l-proċess kriminali jintemm, ma jkunx tniġġes b'irregolarità – dik li jkun sar użu minn stqarrija li ttieħdet mingħajr ma l-interrogat kellu l-għajnuna ta' avukat – li tista' twassal għal konsegwenzi bħal tħassir tal-proċess kollu."

Fil-każ ta' **Philippe Beuze vs Belgium** deċiż mill-*Grand Chamber* tal-Qorti Ewropea dwar id-Drittijiet tal-Bniedem fid-9 ta' Novembru 2018, dik il-Qorti reġgħet adottat il-kriterju tal-*overall fairness of the proceedings* sabiex tistħarreġ jekk seħħitx o meno leżjoni tad-dritt għal smiegħ xieraq. Għalkemm sabet li f'dan il-każ seħħet vjolazzjoni tal-Artikolu 6 tal-Konvenzjoni, il-Qorti mxiet lil hinn minn dawk id-deċiżjonijiet li fihom instabet vjolazzjoni tal-imsemmi artikolu għaliex kien hemm restrizzjoni sistematika fil-liġi domestika tad-dritt ta' persuna suspettata jew arrestata ta' aċċess għall-avukat, u ddeċidiet illi l-Qorti għandha dejjem tistħarreġ iċ-ċirkostanzi partikolari tal-każ, tenut kont ta' numru ta' kriterji, mhux eżawrjenti, elenkati fid-deċiżjoni tagħha. Dik il-Qorti qalet hekk fid-deċiżjoni tagħha:

> "(γ) Relevant factors for the overall fairness assessment
>
> 150. When examining the proceedings as a whole in order to assess the impact of procedural failings at the pre-trial stage on the overall fairness of the criminal proceedings, the following non-exhaustive list of factors, drawn from the Court's case-law, should, where appropriate, be taken into account

(see Ibrahim and Others, cited above, § 274, and Simeonovi, cited above, § 120):

(a) whether the applicant was particularly vulnerable, for example by reason of age or mental capacity;

(b) the legal framework governing the pre-trial proceedings and the admissibility of evidence at trial, and whether it was complied with – where an exclusionary rule applied, it is particularly unlikely that the proceedings as a whole would be considered unfair;

(c) whether the applicant had the opportunity to challenge the authenticity of the evidence and oppose its use;

(d) the quality of the evidence and whether the circumstances in which it was obtained cast doubt on its reliability or accuracy, taking into account the degree and nature of any compulsion;

(e) where evidence was obtained unlawfully, the unlawfulness in question and, where it stems from a violation of another Convention Article, the nature of the violation found;

(f) in the case of a statement, the nature of the statement and whether it was promptly retracted or modified;

(g) the use to which the evidence was put, and in particular whether the evidence formed an integral or significant part of the probative evidence upon which the conviction was based, and the strength of the other evidence in the case;

(h) whether the assessment of guilt was performed by professional judges or lay magistrates, or by lay jurors, and the content of any directions or guidance given to the latter;

(i) the weight of the public interest in the investigation and punishment of the particular offence in issue; and

(j) other relevant procedural safeguards afforded by domestic law and practice."

F'dak il-każ, meta l-Qorti Ewropea ġiet biex teżamina dawn il-kriterji fil-kuntest taċ-ċirkostanzi li kellha quddiemha, fil-waqt illi saħqet illi kienet qed issib vjolazzjoni

tal-Artikolu 6 fid-dawl ta' diversi fatturi meħudha lkoll flimkien u mhux kull fattur meqjus separatament, ikkunsidrat *inter alia* illi fl-istess każ, ir-restrizzjonijiet fuq id-dritt tal-aċċess għall-avukat kienu estensivi u dan fis-sens illi l-akkużat ġie interrogat waqt li kien fil-kustodja tal-pulizija mingħajr ma qabel ingħata l-opportunita` li jottjeni parir legali jew li jkollu avukat preżenti u fil-kors tal-investigazzjoni ġudizzjarja li seħħet wara, ma ngħatax il-possibilita` li jkun assistit minn avukat, kif lanqas ma ngħata dan id-dritt f'atti investigattivi oħrajn sussegwenti. F'dawk iċ-ċirkostanzi, mingħajr ma ngħata informazzjoni ċara dwar id-dritt tiegħu għas-silenzju, huwa rrilaxxja stqarrijiet dettaljati u sussegwentement ta wkoll verżjonijiet differenti dwar il-fatti, bir-riżultat illi għamel stqarrijiet, li għalkemm ma kinux inkriminanti fis-sens restrittiv ta' din il-kelma, effettwaw sostanzjalment il-posizzjoni tiegħu, speċjalment fir-rigward ta' akkuża partikolari. Dawn l-istqarrijiet ġew ilkoll ikkunsidrati bħala ammissibbli fil-proċeduri kontra tiegħu. In oltre tali stqarrijiet kellhom rwol importanti fil-proċeduri u fir-rigward ta' akkuża minnhom, kienu jiffurmaw parti integrali mill-provi li a bażi tagħhom huwa nstab ħati.

Fil-każ deċiż mill-Qorti Kostituzzjonali fl-ismijiet **<u>Paul Anthony Caruana vs Avukat Ġenerali et</u>** nhar il-31 ta' Mejju 2019, l-attur ilmenta minn ksur tal-jedd tiegħu għal smiegħ xieraq fid-dawl tal-fatt illi ma ngħatax id-dritt tal-aċċess għall-avukat kemm qabel irrilaxxja l-istqarrija tiegħu lill-pulizija kif ukoll waqt l-interrogatorju tiegħu, u għaldaqstant talab lill-Qorti kemm sabiex tiddikjara illi ġew leżi d-drittjiet fundamentali tiegħu kif sanċiti fl-Artikolu 39 tal-Kostituzzjoni u fl-Artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea, kif ukoll sabiex takkorda dawk ir-rimedji effettivi inkluż li tannulla, tħassar u tirrevoka s-sentenza mogħtija fil-konfront tiegħu mill-Qorti tal-Maġistrati (Malta) bħala Qorti ta' Ġudikatura Kriminali, li permezz tagħha kien instab ħati tal-imputazzjonijiet miġjuba kontra tiegħu u ġie kkundannat għal terminu effettiv ta' priġunerija.

F'dan il-każ, wara li rreferiet għall-każ ta' **<u>Ibrahim and Others v. United Kingdom</u>** deċiż mill-Qorti Ewropea fit-13 ta' Settembru 2016 u kompliet illi allura l-fatt waħdu li persuna ma tkunx tħalliet tingħata l-għajnuna ta' avukat waqt l-interrogazzjoni, ukoll jekk ma kienx hemm raġunijiet impellenti għal dan in-nuqqas, ma huwiex biżżejjed biex, *ipso facto,* jinsab ksur tal-jedd għal smigħ xieraq, iżda wieħed irid iqis il-proċess fit-totalità tiegħu, il-Qorti Kostituzzjonali għamlet referenza wkoll għad-deċiżjoni f'**<u>Beuze v. Belgium</u>** u għall-kriterji hemmhekk indikati (u fuq ċitati minn din il-Qorti) li a bażi tagħhom wieħed għandu jeżamina l-proċeduri fl-intier tagħhom fid-dawl tal-impatt tan-nuqqasijiet proċedurali fl-istadju ta' qabel il-proċeduri. Il-Qorti kompliet hekk dwar l-ilment tal-attur:

"20. Fid-dawl ta' dawn il-konsiderazzjoniiet, l-aggravju tal-attur – safejn igħid illi "l-fatt waħdu illi persuna li tkun instabet ħatja ma tkunx tħalliet tikkonsulta ma' avukat tal-fiduċja tagħha fil-mument tal-investigazzjoni u l-għotja ta' stqarrija lill-pulizija, minħabba restrizzjoni sistematika fil-liġi maltija, awtomatikament ikun ifisser illi saret vjolazzjoni tad-dritt fundamentali tas-smigħ xieraq ta' dik l-istess persuna taħt l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea" – huwa ħażin u huwa miċħud.

21. Fil-każ tallum kien hemm raġuni tajba għala l-attur ma tħalliex ikellem avukat qabel jew waqt l-ewwel interrogazzjoni. Ir-raġuni hi li kien hemm il-ħsieb li ssir controlled delivery lil terza persuna li kienet tipprovdi lill-attur bid-droga, u biex din l-operazzjoni tirnexxi kien meħtieġ li l-attur ma jitħalla jikkomunika ma' ħadd biex ma titwassalx il-kelma lil dan it-terz.

...

23. L-attur ingħata t-twissija li trid il-liġi qabel ma ta l-istqarrija, u ma saret ebda allegazzjoni li l-istqarrija saret fiċ-ċirkostanzi msemmija fl-art. 658 tal-Kodiċi Kriminali. ... Ħlief għall-fatt li ma kellux avukat dak il-ħin, l-attur ma ressaq ebda argument serju kontra l-validità u l-veraċità tal-istqarrija.

24. Għandu jingħad ukoll illi l-attur ma nżammx aktar milli kien meħtieġ biex tirnexxi l-operazzjoni tal-controlled delivery; dakinhar stess kien meħlus u seta' liberament ikellem avukat.

25. Barra minn hekk, l-istqarrija magħmula lill-pulizija ma kinitx ir-raġuni li wasslet għall-kundanna tal-attur: l-attur instab ħati mill-qorti ta' ġurisdizzjoni kriminali għax ammetta l-ħtija għal dawk l-akkużi li ma ġewx ritirati. Dan għamlu fil-preżenza tal-avukat wara li ikkonsulta miegħu u quddiem maġistrat li wissih bil-konsegwenzi tal-ammissjoni u tah l-opportunità li jeħodha lura.

26. Tassew illi l-attur igħid illi kien kondizzjonat bil-fatt li kien ġà ta stqarrija lill-pulizija qabel ma ammetta quddiem il-qorti...

27. Dan jista' f'ċerti ċirkostanzi jkun fattur relevanti, iżda fil-każ tal-lum l-attur seta' jiċħad dak li stqarr fl-istqarrija u wkoll, jekk tassew kif qal hu kien fis-sakra meta għamilha u għalhekk l-istqarrija ma għamilhiex "volontarjament", jikkontestaha taħt l-art. 658 tal-Kodiċi Kriminali – seta' saħansitra jirtira l-ammissjoni li għamel quddiem il-qorti – għax il-qorti ta' ġurisdizzjoni kriminali, presjeduta minn ġudikant togat, kienet taf biżżejjed, fid-dawl tas-sentenza ta' Salduz, li kienet ingħatat qabel, li ma kellhiex toqgħod fuq l-istqarrija weħedha, aktar u aktar jekk tkun ġiet irtirata, jekk ma

jkunx hemm xiehda oħra li ma tħallix dubju dwar il-ħtija. Bilkemm għalfejn ngħidu wkoll illi l-attur kien inqabad in flagrante, bi kwantità ta' droga fuq il-persuna tiegħu u fid-dar fejn kien joqgħod.

28. Il-qorti aktar temmen illi l-attur ammetta quddiem il-qorti mhux għax kondizzjonat bl-istqarrija li kien ta iżda għax kien jaf bix-xiehda l-oħra kontrieh u biex jieħu l-benefiċċju, li fil-fatt ingħata, taħt l-art. 29 tal-Ordinanza dwar il-Mediċini Perikolużi [Kap. 101]." [sottolinear ta' din il-Qorti]

Fil-każ deċiż mill-Qorti Kostituzzjonali nhar is-27 ta' Settembru 2019, fl-ismijiet **Graziella Attard vs Avukat Ġenerali**, f'liema każ il-posizzjoni legali kienet dik adoperata qabel l-10 ta' Frar 2010 u għalhekk qabel ġie fis-seħħ id-dritt ta' persuna suspettata jew arrestata li tottjeni parir legali qabel l-interrogatorju tagħha, wara li rreferiet ukoll għall-każ **ta' Beuze v. Belgium**, l-istess Qorti kkonkludiet illi:

"10. Madanakollu, billi ċ-ċirkostanzi fejn il-persuna interrogata tista' ma titħalliex tkellem avukat huma l-eċċezzjoni aktar milli r-regola, u din il-qorti għandha s-setgħa li tagħti rimedju fejn issib li disposizzjoni li tħares dritt fondamentali mhux biss "qiegħda tiġi" iżda wkoll meta "tkun x'aktarx sejra tiġi miksura", din il-qorti hija tal-fehma, kif osservat fis-sentenza mogħtija fl-24 ta' Ġunju 2016 fl-ismijiet Malcolm Said v. Avukat Ġenerali, **illi ma jkunx għaqli** – partikolarment fid-dawl ta' inkonsistenzi fis-sentenzi tal-Qorti Ewropea li joħloq element ta' imprevedibilità, kif jixhdu l-posizzjonijiet konfliġġenti li ħadet fil-każ ta' Borg u f'dak ta' Beuze – **illi l-proċess kriminali jitħalla jitkompla bil-produzzjoni tal-istqarrija mogħtija mill-attriċi lill-pulizija** għaliex tqis illi, fiċ-ċirkostanzi, in-nuqqas ta' għajnuna ta' avukat ma kienx nuqqas li ma jista' jkollu ebda konsegwenza ta' preġudizzju għall-attriċi, aktar u aktar meta fl-istqarrija ammettiet sehma fir-reat." [enfasi ta' din il-Qorti]

Fl-istess sentenza, il-Qorti Kostituzzjonali tenniet ukoll is-segwenti:

"18. Il-qorti tqis illi l-ordni li l-istqarrija titneħħa mill-inkartament, aktar milli rimedju għal ksur li, wara kollox, għadu ma seħħx, huwa garanzija tal-integrità tal-proċess u wkoll fl-interess pubbliku, biex ma jiġrix l-proċess kontra l-attriċi jkollu jitħassar wara li jintemm, b'ħela ta' ħin u riżorsi, li tkun forma oħra ta' inġustizzja għax il-liġijiet għandhom iħarsu mhux biss lil min hu mixli b'reat iżda wkoll lil min jista' jkun vittma ta' reat.

19. Il-qorti għalhekk terġa' ttenni li ma jkunx għaqli li jsir użu mill-istqarrija waqt il-proċess kriminali ...".

Huwa evidenti illi fil-każ odjern, jeħtieġ li din il-Qorti teżamina ċ-ċirkostanzi li għandha quddiemha mhux mill-ottika ta' ksur tal-jedd għal smiegħ xieraq stante li m'għandhiex kompetenza li tagħmel dan, iżda sempliċiment mil-lat tal-valur probatorju li għandha tingħata l-istess stqarrija. Mis-suespost, il-Qorti jidhrilha illi fil-każ ta' Beuze, sabiex sabet vjolazzjoni tal-jedd tal-akkużat għal smiegħ xieraq, il-Qorti Ewropea fil-valutazzjoni tagħha tal-*overall fairness of the proceedings* straħet ħafna fuq il-fatt illi l-akkużat ma ngħatax aċċess għall-avukat qabel u/jew waqt l-interrogatorji diversi li sarulu, illi fl-istqarrijiet tiegħu għamel dikjarazzjonijiet inkriminanti u illi fir-rigward ta' akkuża partikolari, l-istqarrijiet tiegħu kellhom impatt tali illi wasslu għal sejbien ta' ħtija. Fil-każ ta' Paul Anthony Caruana, imbagħad, fil-waqt illi ma sabitx ksur tad-dritt tal-attur għal smiegħ xieraq, il-Qorti Kostituzzjonali qieset bħala fattur determinanti l-fatt illi huwa nstab ħati mill-Qorti tal-Maġistrati mhux fid-dawl tal-istqarrija rilaxxjata minnu lill-pulizija, iżda a bażi tal-ammissjoni tiegħu fil-proċeduri. Effettivament din il-Qorti tinnota illi dejjem tibqa' kunsiderazzjoni determinanti kemm l-istqarrija rilaxxjata mingħajr il-jedd ta' aċċess għall-avukat, ikollha impatt fuq l-eżitu tal-proċeduri, jew fi kliem ieħor fuq is-sejbien ta' ħtija tal-imputat.

Il-Qorti qed tqis ukoll illi fis-sentenza tagħha tas-7 ta' Jannar 2020 fl-ismijiet **Il-Pulizija vs Carmel Polidano, Michael Mercieca, *Omissis***, il-Qorti tal-Appell Kriminali għamlet rassenja tal-ġurisprudenza l-iżjed riċenti, kemm tal-Qrati Maltin kif ukoll tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem dwar din il-kwistjoni u rrikonoxxiet illi kien hemm tibdil sostanzjali fid-deċiżjonijiet mogħtija mill-Qorti Ewropea dwar dan il-punt. Il-Qorti għamlet referenza għal **Beuze v. Belgium**, kif ukoll għas-sentenzi tal-Qrati Maltin li rreferew għal din id-deċiżjoni, fosthom **Il-Pulizija vs Maximilian Ciantar** tal-Qorti tal-Appell Kriminali tas-27 ta' Frar 2019, fejn il-Qorti straħet fuq l-istqarrija tal-imputat, abbinata ma' provi oħrajn, minkejja li l-imputat ma ngħatax id-dritt li jkun assistit minn avukat waqt l-interrogatorju tiegħu, fil-waqt illi kien ingħata l-jedd għall-parir legali qabel tali interrogatorju, **Paul Anthony Caruana vs Avukat Ġenerali et** fuq ċitata, kif ukoll **Stephen Pirotta vs Avukat Ġenerali et** tas-27 ta' Settembru, 2019 fejn il-Qorti Kostituzzjonali sabet li r-rikorrenti ma ġarrab ebda ksur tal-jedd tiegħu għal smiegħ xieraq bil-fatt illi ma kienx ingħata l-għajnuna ta' avukat waqt l-interrogazzjoni tiegħu u dan wara li kkunsidrat illi:

> "Fil-każ tallum ma jista' jkun hemm ebda dell ta' dubju li l-attur kien ħati tal-imputazzjonijiet imressqa kontra tiegħu, kif wara kollox għarfet l-ewwel qorti stess. L-ewwel qorti għarfet ukoll illi l-qrati ta' ġurisdizzjoni kriminali waslu għall-konklużjoni tal-ħtija tal-attur bis-saħħa ta' xiehda oħra barra l-istqarrija tiegħu. Meqjus il-proċess kriminali fl-intier tiegħu, ma jistax jingħad illi l-attur ma ngħatax smigħ xieraq: kellu għarfien tal-provi kollha mressqa kontrih u ma ntweriex li nżamm mistur xi tagħrif li kellha l-pulizija; kellu għajnuna ta' avukat waqt il-proċess quddiem il-qorti; kellu fakoltà jressaq xhieda u jagħmel konto-eżami tax-xhieda tal-prosekuzzjoni; instab ħati bis-saħħa ta' xiehda oġġettiva li, ukoll jekk ma tqisx l-ammissjoni tiegħu, rabtitu mal-inċident u ma setgħetx tħalli dubju dwar il-ħtija tiegħu." [sottolinear ta' din il-Qorti]

Il-Qorti tal-Appell Kriminali rreferiet ukoll għas-sentenza mogħtija fl-ismijiet **Farrugia vs. Malta**, reża finali fis-7 ta' Ottubru 2019, mill-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem, li wkoll ikkonfermat il-posizzjoni li ttieħdet fil-każ ta' Beuze u kompliet hekk:

> "Illi l-izvillup fl-interpretazzjonijiet dwar il-jedd ta' smiegh xieraq kif moghtija mill-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fosthom fis-sentenzi sucitati fl-ismijiet 'Beuze vs Belgium' moghtija mill-Grand Chamber u s-sentenza tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fl-ismijiet 'Farrugia vs. Malta' gia gie rifless fil-pozizzjoni li l-Qorti Kostituzzjonali u l-Prim'Awla tal-Qorti Civili (Sede Kostituzzjonali) qeghdin jiehdu meta jikkunsidraw jekk kienx hemm ksur tal-jedd ta' smiegh xieraq. Jirrizulta li hemm zvillup fis-sens li l-fatt li stqarrija tkun ittiehdet minghajr il-prezenza tal-Avukat skont dawn l-ahhar sentenzi mhumiex awtomatikament jigu kkunsidrati bhala li jiksru d-dritt ghal smiegh xieraq izda li qiegħed jittiehed kont tal-proceduri fit-totalita' taghhom sabiex jigi determinat jekk kienx hemm lezzjoni o meno tad-dritt ghal smiegh xieraq."

Hawnhekk il-Qorti rreferiet ukoll għas-sentenza tal-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili (sede Kostituzzjonali) tas-17 ta' Ottubru 2019, fl-ismijiet **Ir-Repubblika ta' Malta vs Martino Aiello** u dan wara referenza kostituzzjonali li saret lilha mill-Qorti tal-Appell Kriminali fid-9 ta' April 2018, liema referenza ġiet deċiża billi l-Qorti ddikjarat illi:

> "fic-cirkostanzi tal-kaz mhux ser ikun jirrizulta ebda lezjoni tad-dritt fondamentali tal-akkuzat Martino Aiello ghal smigh xieraq kif sancit bl-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta u l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea ghall-Protezzjoni tad-Drittijiet tal-Bniedem u tal-Libertajiet Fundamentali

jekk isir uzu fil-guri kontra tieghu mill-istqarrija li huwa rrilaxxja lil pulizija fid-dsatax (19) ta' Ottubru tas-sena elfejn u erbatax (2014) ...".

Dan wara li l-istess Prim'Awla tal-Qorti Ċivili (sede Kostituzzjonali) ikkunsidrat illi dan il-każ kien kemmxejn differenti minn dak ta' Aldo Pistella, fuq ċitat, in kwantu kuntrarjament għal Pistella, Aiello kien irrinunzja għad-dritt tiegħu li jikkonsulta ma' avukat qabel l-interrogatorju tiegħu u ma ġiex muri li huwa xtaq li jkollu avukat preżenti waqt l-interogazzjoni. In oltre fil-fehma tal-Qorti, ir-rikorrenti naqas milli juri li huwa kellu jitqies bħala persuna vulnerabbli u lanqas irriżultat xi prova fis-sens illi ċ-ċirkostanzi li fihom ittieħdet l-istqarrija kienu għalih intimidanti. Ir-rikorrenti lanqas ma attakka l-volontarjeta` tal-istqarrija tiegħu u ma qajjem l-ebda lment dwar l-istess stqarrija, iżda talab lill-Qorti Kriminali sabiex ikun jista' jressaq eċċezzjoni dwar l-inammissibilità tal-istqarrija biss minħabba dak deċiż mill-Qorti Ewropea fil-każ ta' Borg. Finalment, qieset ukoll illi kien fl-interess pubbliku li jiġi investigat u mressaq sabiex jiġi ġudikat mill-Qrati ta' ġurisdizzjoni kriminali stante li nqabad in flagrante jittraffika d-droga f'Malta. Din is-sentenza ġiet ikkonfermata mill-Qorti Kostituzzjonali permezz tas-sentenza tagħha tas-27 ta' Marzu 2020, fejn l-istess Qorti qieset ukoll illi:

"21. L-istqarrija in kwistjoni <u>m'hijiex l-unika prova</u> għal dak li jirrigwarda x'ġara fit-18 ta' Ottubru, 2014. Mill-atti tal-proċeduri kriminali jirriżulta li l-appellant kien qiegħed isuq il-vettura li fiha nstabet id-droga. Kif il-vettura niżlet minn fuq il-catamaran twaqqfet mill-pulizija li għamlu tfittxija u sabu d-droga fil-vettura. L-appellant stess meta xehed fis-seduta tad-9 ta' Jannar, 2019 quddiem l-ewwel Qorti, qal li l-pulizija arrestawh meta kellu d-droga." [sottolinear ta' din il-Qorti]

Il-Qorti tinnota illi s-sentenzi fuq ċitati huma lkoll konkordi f'aspett speċifiku u ċioe` li f'kull każ l-istqarrija ma kinitx l-unika prova mressqa in sostenn tal-akkużi dedotti.

Fis-sentenza tagħha **<u>Il-Pulizija vs Carmel Polidano et</u>** madankollu, il-Qorti tal-Appell Kriminali kkonkludiet hekk:

"Din il-Qorti temfasizza li d-dritt li suspettat ikollu Avukat prezenti minn stadju bikri tal-investigazzjoni mhijiex limitata ghal persuni kkunsidrati vulnerabbli. Anke persuni li kellhom diversi kundanni precedenti kontra taghhom u li ghalhekk huma intizi fil-mod ta' kif jittiehdu l-interogazzjonijiet kif ukoll persuni li l-Avukat Generali jirreferi ghalihom bhala b'esperjenza f'varji oqsma tan-negozju ukoll ghandhom dritt li jkollhom Avukat prezenti minn stadju bikri tal-investigazzjoni. Il-ligi ma tiddistingwix bejn persuna u

ohra. Huwa d-dritt ta' kull persuna li jkun assistit minn Avukat anke matul l-interrogazzjoni. Mhuwiex kontestat li fiz-zmien li ttiehdu l-istqarrijiet kif ukoll ix-xhieda ta' uhud mill-akkuzati quddiem l-espert Vincent E. Ciliberti fl-istadju tal-inkjesta, l-ligi ma kinitx taghti jedd lil suspettati biex ikollhom Avukat prezenti waqt it-tehid tal-istqarrija. Biss pero' issa li l-ligi tipprovdi ghal dan id-dritt, huwa rikonoxxut u accettat li d-dritt ghal smiegh xieraq ghandu jigi rispettat minn stadju bikri tal-investigazzjoni.

Din il-Qorti filwaqt li tirrikonoxxi li kien hemm zvilupp sinifikattiv f'dawn l-ahhar xhur, fejn il-Qrati qeghdin iharsu lejn il-proceduri fit-totalita' taghhom sabiex jigi deciz jekk kienx hemm lezzjoni tad-dritt ghal smiegh xieraq, din il-Qorti tissotolinea li bl-ebda mod ma hemm uniformita' fil-kunsiderazzjonijiet u decizjonijiet tal-Qrati dwar jekk stqarrijiet u dikjarazzjonijiet mehuda matul l-investigazzjoni minghajr id-dritt tal-prezenza tal-Avukat jilledux id-dritt ghal smiegh xieraq. Din il-Qorti ma ghandha l-ebda kompetenza biex tiddeciedi dwar lezjoni o meno ta' dritt fundamentali izda trid tiddeciedi biss jekk ghandhiex tiehu in konjizzjoni stqarrijiet u dikjarazzjonijiet ohra fl-istadju tal-investigazzjoni minghajr id-dritt li suspettati jkunu assistiti minn Avukat. Din il-Qorti ghalhekk tqis li gialadarba qieghdin fi stadju ta' revizjoni, filwaqt li bl-ebda mod ma hija tiddikjara li sehh xi ksur tad-dritt ghal smiegh xieraq, tiddeciedi li sabiex ma jkunx hemm ir-riskju ta' xi ksur, kwalunkwe dikjarazzjoni, stqarrija jew xhieda moghtija mill-imputati Carmel Polidano, Michael Mercieca u Muhammad Saleem fl-istadju tal-investigazzjoni u l-inkjesta minghajr il-prezenza tal-Avukat bhala inammissibli."

Irid jingħad ukoll madankollu illi riċentement fis-sentenza tagħha tas-27 ta' Jannar 2021, fl-ismijiet **<u>Morgan Onuorah vs L-Avukat tal-Istat</u>**, il-Qorti Kostituzzjonali qalet hekk dwar l-istqarrija rilaxxjata mir-rikorrenti fid-19 ta' Frar 2010, meta allura persuna suspettata kellha l-jedd li titkellem ma' avukat biss qabel l-interrogazzjoni tagħha:

"26. Kif diġa` issemma, il-fatt waħdu li saret l-interrogazzjoni mhux fil-presenza ta' avukat ta' fiduċja tal-attur m'huwiex biżżejjed sabiex jagħti lok għall-ksur tad-dritt fundamentali ta' smigħ xieraq. Madankollu l-użu ta' dik l-istqarrija fil-proċeduri kriminali, li fiha l-attur ammetta għal uħud mir-reati li akkużat biha, taf twassal sabiex iseħħ dak il-ksur tal-jedd fundamentali. Dan iktar u iktar meta tikkunsidra l-ġurisprudenza ampja tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem li issa ilha s-snin tirrepeti l-istess insenjament.

27. Li s-suspettat jitkellem ma' avukat qabel l-interrogazzjoni, l-assistenza ta' avukat wara li tkun saret l-interrogazzjoni u n-natura *adversarial* tal-kawża kriminali sussegwenti, m'humiex garanzija adegwata li jirrimedjaw għad-

difett li s-suspett ma kienx assistit minn avukat waqt l-interrogazzjoni li saret meta kien taħt arrest. Fis-sentenza riċenti Mehmet Zeki Celebi v. Turkey (App. 27583/07) il-QEDB kompliet tisħaq:

> *"57. The onus will be on the Government to demonstrate convincingly why, exceptionally and in the specific circumstances of the case, the overall fairness of the trial was not irretrievably prejudiced by the restriction on access to legal advice. The Court also reiterates that it is only in very exceptional circumstances that it can conclude that a given trial has not been prejudiced by the restriction of an applicant's right of access to a lawyer (see Dimitar Mitev v. Bulgaria, no. 34779/08, 71, 8 March 2018)".*

28. Irrispettivament taqbilx mar-raġunament ta' dik il-Qorti internazzjonali, jibqa' l-fatt li l-ġurisprudenza kienet ċara meta ngħatat is-sentenza ta' Salduz f'Novembru 2008 fis-sens li n-nuqqas ta' assistenza ta' avukat waqt interrogazzjoni tal-pulizija kienet difett proċedurali. Dan għalkemm bis-sentenza Ibrahim and Others v. the United Kingdom tat-13 ta' Settembru 2016, il-Grand Chamber għamlet enfażi fuq l-'*overall fairness*' tal-proċeduri kriminali u fis-sentenza Beuze v. Belgium tad-9 ta' Novembru 2018 l-istess qorti kompliet tiċċara kif kellu jiġi applikat dak il-prinċipju.

29. Fl-aħħar mill-aħħar il-qrati domestiċi ma jistgħux jippermettu li f'proċeduri kriminali li għadhom pendenti jitħallew stqarrijiet li jkunu saru fl-assenza ta' avukat u li l-QEDB ilha tiddeskrivih bħala difett proċedurali bil-periklu manifest li dak il-fatt jikkontamina l-proċess kriminali kollu. Illum il-ġurnata hi l-istess Qorti Kriminali li qegħda taddotta din il-posizzjoni f'deċiżjonijiet preliminari li qegħdin jingħataw (hekk per eżempju **r-Repubblika ta' Malta v. Rosario Sultana** deċiżjoni tat-23 ta' Settembru 2020 u **r-Repubblika ta' Malta v. Rosario Militello** tat-3 ta' Diċembru 2019).

30. Kien id-dmir tal-Gvernijiet differenti matul is-snin li jaġġornaw ruħhom mas-sentenzi tal-Qorti Ewropea u ma jistennewx sal-2016 sabiex jintroduċu disposizzjoni fil-Kodiċi Kriminali li s-suspettat għandu jedd għall-assistenza ta' avukat waqt l-interrogazzjoni li ssir meta jkun fil-kustodja tal-pulizija. Emenda li saret sabiex tittrasponi d-disposizzjoni tad-Direttiva 2013/48/UE tal-Parlament Ewropew (ara Art. 355AT tal-Kodiċi Kriminali), li fost miżuri oħra assigurat id-dritt tas-suspettat għall-assistenza ta' avukat waqt l-interrogazzjoni mill-pulizija.

Għal dawn il-motivi tiċħad l-appell, b'dan li tagħti direzzjoni lill-Qorti Kriminali sabiex fil-proċeduri kriminali *The Republic of Malta v. Izuchukwu Morgan Onourah* (att ta' akkuża numru 11/2015) ma tippermettix l-użu bħala prova tal-istqarrija li l-appellant kien ta waqt li kien fil-kustodja tal-pulizija."

Fil-każ odjern, il-Qorti tqis illi meta rrilaxxja l-istqarrija tiegħu, l-imputat għamel dikjarazzjonijiet ferm inkriminanti. F'dawn iċ-ċirkostanzi, fid-dawl tas-sentenza **<u>Morgan Onuorah vs L-Avukat tal-Istat</u>** appena ċitata, sabiex ma jkun hemm l-ebda riskju ta' ksur tad-drittijiet tal-imputat, il-Qorti jidhrilha illi m'għandhiex tistrieħ fuq l-istqarrija tiegħu bħala prova u għalhekk qegħda tiskartaha. Dan japplika wkoll għal dik il-parti tax-xhieda tal-Ispettur Jurgen Vella li tirreferu għad-dikjarazzjonijiet tal-istess imputat.

Ikkunsidrat ulterjorment:

Il-Qorti tqis mill-assjem tal-provi u fil-mertu illi m'hemmx dubju illi l-oġġetti esebiti u formanti parti mill-proċess verbal Dok. JM fl-atti ta' din il-proċedura, ġew elevati minn ġewwa ċ-ċella bin-numru 90 f'Diviżjoni numru 2 tal-Faċilita` Korrettiva ta' Kordin nhar it-28 ta' Marzu 2012, f'liema żmien l-imputat kien l-uniku okkupant tal-istess ċella. Jirriżulta wkoll illi l-istess imputat kien preżenti u kien waħdu fil-ħin li saret it-tftixxija minn CO 1, CO 165 u PC 1555 fiċ-ċella tiegħu. Jirriżulta in oltre mir-relazzjoni tax-Xjenzat Godwin Sammut illi fl-estratt meħud mill-karta irromblata li hemm fid-dokument 085_12_01, elevat mill-istess ċella, instabet is-sustanza eroina. F'dan il-kuntest, il-Qorti tqis ukoll illi għalkemm ma nstabux traċċi tal-eroina fuq il-*foil* maħruq li wkoll instab fiċ-ċella tal-imputat, meta wieħed jikkunsidra s-sejbien tal-eroina fil-karta rromblata, ma jibqax dubju dwar l-użu li l-imputat għamel mill-imsemmi *foil* u għaliex dan kien maħruq. B'hekk jirriżulta sodisfaċentement ippruvat illi nhar it-28 ta' Marzu 2012, fil-ħin in kwistjoni, fil-Faċilita` Korrettiva ta' Kordin, l-imputat kellu fil-pussess tiegħu d-droga eroina, u għalhekk il-Qorti qed ssib lill-imputat ħati ta' <u>l-ewwel imputazzjoni</u> miġjuba kontra tiegħu. Għal kull buon fini, il-Qorti tosserva b'rabta ma din l-akkuża illi l-imsemmi espert forensiku ma ta ebda indikazzjoni tal-piż ta' tali sustanza, u għalhekk il-kwantita` ta' droga fil-pussess ta' l-imputat sejra titqies bħala minima għall-finijiet u effetti kollha tal-liġi.

Illi permezz tat-<u>tieni imputazzjoni</u> l-imputat jinsab akkużat bir-reat ikkontemplat fl-Artikolu 7(1) tal-Kapitolu 260 tal-Liġijiet ta' Malta. Fil-waqt li huwa evidenti li l-imputat kien fil-pussess ta' sustanzi illeċiti fil-Faċilita` Korrettiva ta' Kordin, ma jirriżultax ippruvat illi kien proprju l-istess imputat li daħħal jew ittenta jdaħħal l-istess sustanza ġewwa l-ħabs, kif lanqas ma jirriżulta illi huwa ġarr jew ittenta jġorr l-istess sustanza barra mill-ħabs. Għaldaqstant it-tieni imputazzjoni ma tirriżultax sodisfaċentement ippruvata.

In kwantu jirrigwarda <u>t-tielet imputazzjoni</u> ossia l-addebitu tar-reċidiva, il-Qorti tqis illi l-Prosekuzzjoni esebiet żewġ sentenzi – waħda fil-konfront tal-imputat odjern, kif jirriżulta min-numru tal-karta tal-identita` tal-imputat f'dik is-sentenza li huwa

identiku għal dak tal-imputat fil-każ tal-lum, datata 24 ta' Frar 2006, u li permezz tagħha l-istess imputat ġie kkundannat għal piena ta' multa ta' ħames mitt Lira Maltin (Lm500) u sentenza oħra, fil-konfront tal-istess imputat, datata 25 ta' Novembru 2011, li minnha wkoll jirriżulta illi n-numru tal-karta tal-identita` tal-imputat f'dik is-sentenza huwa identiku għal dak tal-imputat odjern, u li permezz tagħha huwa ġie kkundannat għal xahrejn priġunerija.

Il-Qorti hawnhekk tagħmel referenza għas-sentenza tal-Qorti tal-Appell Kriminali tal-14 ta' Lulju 2020, fl-ismijiet **Il-Pulizija vs Michael Micallef**, fejn il-Qorti qalet hekk dwar sentenza esebita mill-Prosekuzzjoni, li permezz tagħha l-appellant f'dak il-każ kien ingħata liberazzjoni kundizzjonata:

> "42. Illi għal dak li jirrigwarda t-tielet imputazzjoni, l-appellant ġie mixli wkoll talli kiser il-kundizzjonijiet ordni tal-libertà kundizzjonata li kienet ġiet mposta fuqu permezz ta' sentenza tal-Qorti tal-Maġistrati datata 25 ta' Jannar 2010. Din il-liberta' kundizzjonata kienet tiddekorri għal tnax-il xahar mill-25 ta' Jannar 2010 u ċioe għal żmien sena. Issa r-reati allegatament kommessi mill-appellant f'dan il-każ seħħew fis-26 ta' Marzu 2010 u ċioe' entro s-sena mid-data tas-sentenza tal-Qorti tal-Maġistrati.
>
> 43. Il-Qorti tal-Maġistrati rat li l-Prosekuzzjoni preżentat fl-atti kopja ta' dik is-sentenza li minnha kien jirriżultaw il-konnotati identiċi għal dawk tal-appellant; kif ukoll li verament kienet ikkundannatu għall-ordni ta' liberazzjoni kondizzjonata għal perjodu ta' sena dekorribbli mill-25 ta' Jannar 2010. Iżda jibqa' l-fatt li l-Prosekuzzjoni f'dan il-każ ma provdiet ebda prova li turi jekk dik is-sentenza kienetx tagħmel stat kontra l-appellant fis-sens kienetx *res iudicata* kontra tiegħu jew kienetx għadha soġġetta għal xi appell fil-jum li fih l-appellant ikkometta d-delitti msemmija aktar il-fuq, b'mod għalhekk li fil-mument li huwa kkommetta dawn id-delitti dik is-sentenza kienet għadha mhix stat fuqu.
>
> 44. B'referenza għall-fedina penali tal-appellant ma jidhirx lanqas li dan id-dubbju ġie ċċarat peress illi m'hemm l-ebda referenza għal jekk din is-sentenza ġietx appellata minnu. Lanqas il-fatt illi s-sentenza in kwistjoni ġiet ippreżentata mill-Prosekuzzjoni nhar il-15 ta' Diċembru 2014 ma teskludi li seta' kien hemm sentenza tal-appell li ikkonfermat o meno din is-sentenza fil-frattemp. B'hekk jibqa' fatt mhux magħruf u mhux ikkonfermat għal din il-Qorti jekk filfatt it-terminu prefiss tal-liberta' kundizzjonata kinitx qed tiddekorri

dakinhar tar-reati abbinati ma dan il-każ, u jekk allura l-appellant effettivament kisirx dan it-terminu prefiss bl-azzjonijiet tiegħu.

45. Għal dawn ir-raġunijiet din il-Qorti ser tillibera lill-appellant mit-tielet imputazzjoni miġjuba kontra tiegħu …".

F'dan ir-rigward, il-Qorti tagħmel ukoll referenza għas-sentenza tal-Qorti tal-Appell Kriminali tat-28 ta' Ġunju 2017, fl-ismijiet **Il-Pulizija vs Joseph Grech**, fejn l-appellat f'dak il-każ ressaq l-aggravju illi l-addebitu tar-reċidiva ma rriżultax pruvat u dan għaliex ilmenta illi l-prova li s-sentenzi esebiti għaddew in ġudikat kellha ssir permezz tar-Reġistratur tal-Qorti, xhud li l-Prosekuzzjoni kienet naqset milli tressaq. Hemmhekk il-Qorti kkonkludiet *inter alia* illi:

"…di piu' ghalkemm il-fedina penali wahedha kif inghad ma tistax tikkostitwixxi prova sodisfacenti, madanakollu l-Qorti tista' taghmel il-verfiki necessarji meta tigi esebieta sentenza tal-Qorti illi din hija wahda finali billi tara jekk l-istess tinsabx riflessa fil-fedina penali aggornata ta'l-persuna akkuzat."

Fil-każ odjern, ma saritx il-prova mill-Prosekuzzjoni, permezz tar-Reġistratur tal-Qorti, illi s-sentenzi in kwistjoni, mogħtija fil-konfront tal-imputat, għaddew in ġudikat. Fir-rigward tas-sentenza tal-25 ta' Novembru 2011, għalkemm din il-kundanna tirriżulta mill-fedina penali tal-imputat, kif aġġornata sat-30 ta' Marzu 2012, ma jirriżultax mill-istess fedina jekk din is-sentenza ġietx appellata o meno mill-imputat. In oltre minkejja l-ordni tal-Qorti fis-seduta tat-22 ta' Mejju 2019 li tiġi esebita l-fedina penali aġġornata tal-imputat, din baqgħet ma ġietx esebita u għalhekk ma tirriżutax il-prova li din is-sentenza kienet tagħmel stat fil-konfront tiegħu. In kwantu s-sentenza tal-24 ta' Frar 2006, imbagħad, il-fedina penali tal-imputat, kif aġġornata sat-30 ta' Marzu 2012, tindika l-kundanna in kwistjoni, kif ukoll illi l-piena pekunjarja li huwa ġie kkundannat iħallas ġiet ikkonvertita f'mitt jum priġunerija, li juri għalhekk illi l-imputat baqa' ma appellax minn din is-sentenza. Biss għalkemm jirriżulta mill-istess fedina penali illi l-Faċilita` Korrettiva ta' Kordin ġiet infurmata b'dan fl-20 ta' Jannar 2010, ma jirriżultax sodisfaċentement ippruvat iż-żmien li fih l-imputat skonta din il-piena kif konvertita. Għaldaqstant, l-imputat qed jinstab ħati tal-addebitu tar-reċidiva biss ai termini tal-Artikolu 49 tal-Kodiċi Kriminali.

Kunsiderazzjonijiet dwar il-Piena

Għall-fini ta' piena, il-Qorti tqis fl-ewwel lok il-fedina penali tal-imputat, kif aġġornata sat-30 ta' Marzu 2012, liema fedina penali hija waħda pjuttost refrattarja

u tinkludi diversi kundanni dwar *inter alia* reati kontravenzjonali, feriti ta' natura ħafifa, pussess tad-droga f'diversi okkażżjonijiet inkluż traffikar tad-droga eroina, reati taħt il-Kap. 65 u 104 tal-Liġijiet ta' Malta, ksur tal-kundizzjonijiet tal-ħelsien mill-arrest u r-reati llum ikkontemplati fl-Artikoli 95 u 96 tal-Kodiċi Kriminali.

Qieset ukoll illi r-reat odjern ġie kommess mill-imputat waqt li huwa kien detenut ġewwa l-Faċilita` Korrettiva ta' Kordin u għalhekk japplikaw fil-konfront tiegħu d-disposizzjonijiet tal-Artikolu 33A tal-Kodiċi Kriminali.

Il-Qorti qed tqis ukoll illi għalkemm dan il-każ jirrisali għal Marzu 2012, ħafna mid-dewmien kien imputabbli lill-istess imputat li ma deherx għal diversi seduti, minkejja li kien debitament notifikat.

Konklużjoni

Għal dawn il-motivi, il-Qorti wara li rat it-Taqsimiet IV u VI, l-Artikoli 22(1)(a) u 22(2)(b)(ii) tal-Kapitolu 101 tal-Liġijiet ta' Malta, ir-Regolament 9 tal-Leġislazzjoni Sussidjarja 101.02, l-Artikoli 33A u 49 tal-Kodiċi Kriminali, qed issib lill-imputat **Joseph Grech** mhux ħati tat-tieni imputazzjoni miġjuba fil-konfront tiegħu, kif ukoll ta' dik il-parti tat-tielet imputazzjoni li tirreferi għar-reċidiva ai termini tal-Artikolu 50 tal-Kodiċi Kriminali u qed tilliberah minnhom, fil-waqt illi qed issibu ħati tal-ewwel u tat-tielet imputazzjonijiet, b'dan illi fir-rigward ta' din l-aħħar imputazzjoni qed issibu ħati biss ai termini tal-Artikolu 49 u mhux tal-Artikolu 50 tal-Kodiċi Kriminali, u tikkundannah għall-piena ta' **tliet xhur priġunerija effettiva**.

In oltre ai termini tal-Artikolu 533 tal-Kodiċi Kriminali, tikkundanna lill-ħati jħallas l-ispejjez konnessi mal-ħatra tal-esperti maħtura fl-istadju tal-proċess verbal tal-inkjesta ossia s-somma ta' mija, ħamsa u tmenin ewro u disgħa u sebgħin ċenteżmu (€185.79) in konnessjoni mar-relazzjoni tax-Xjenzat Godwin Sammut u s-somma ta' tnejn u għoxrin ewro u sebgħin ċenteżmu (€22.70) in konnessjoni mar-relazzjoni ta' PC 1261 Charles Pace, b'kollox ammontanti għas-somma komplessiva ta' mitejn u tmien ewro u disgħa u erbgħin ċenteżmu (€208.49), liema somma għandha titħallas mill-ħati fi żmien tlett xhur mil-lum. B'dan illi kemm il-darba huwa jonqos milli jħallas dan l-ammont fiż-żmien lilu preskritt, kwalunkwe bilanċ jiġi konvertit fi priġunerija skont il-liġi.

Finalment, il-Qorti tordna d-distruzzjoni tal-oġġetti formanti parti mill-proċess verbal esebit fl-att ta' dawn il-proċeduri u mmarkat Dok. JM, hekk kif din is-sentenza tgħaddi in ġudikat, u dan taħt il-ħarsien tar-Reġistratur li għandu jirrediġi proċess verbal li jiddokumenta l-proċedura tad-distruzzjoni, liema dokument għandu

jiġi nserit fl-atti ta' din il-kawża mhux aktar tard minn ħmistax-il jum minn tali distruzzjoni.

Natasha Galea Sciberras
Maġistrat